

Araştırma Raporları

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

YENİ BİR

ANAYASA

için

GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

Ocak 2008

YENİ BİR ANAYASA İÇİN GÖRÜŞ ve ÖNERİLER

Doç. Dr. Şükrü Karatepe

**Araştırma
Raporları**

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

Sütlüce Mah. İmrahor Cad. No: 28 Beyoğlu / İSTANBUL
Tel:(90 212) 222 04 06 (Pbx) Fax:(90 212) 210 50 82
e-mail: musiad@musiad.org.tr www.musiad.org.tr

Bu rapor,
MÜSİAD Araştırmalar ve Yayın Komisyonu koordinasyonunda
Doç. Dr. Şükrü KARATEPE tarafından hazırlanmıştır.

Redaksiyon

Olca YAZICI

Yayına Hazırlık

Mavi Ofset

Ctp - Baskı ve Cilt

Mavi Ofset

İkitelli Organize Sanayi Bölgesi Eskoop Sanayi Sitesi C 1 Blok No: 25 İkitelli - İstanbul
Tel: +90 212 549 25 30 • Faks: 90 212 549 26 84 • www.mavioffset.com

Basım Yeri ve Tarihi

İstanbul / Ocak 2008

ISBN

978-975-7215-74-5

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ	05
-------------	----

GİRİŞ	07
-------------	----

1. SİYASÎ REJİMİN NİTELİKLERİ

a- Anayasa Hukukun Üstünlüğüne Dayanmalı	09
b- Anayasa Çoğulcu Bir Siyasî Rejim Öngörmeli	10
c- Anayasada Devletin Resmî İdeolojisi Olmamalı	10
d- Anayasa Katılımcı Bir Siyasî Rejim Öngörmeli	10

2. TEMEL HAK ve HÜRRİYETLER

a- Anayasa Kişiyi Devlete Karşı Korumalı	12
b- Düşünce Suçu Ayıbı Kalkmalı	13
c- İnanç Hürriyeti Tam Olarak Güvenceye Alınmalı	13
d- Diyanet İşleri Özerk Bir Kuruma Dönüşmeli	14
e- Sosyal ve Kültürel Haklar	14

3. KUVVETLER ARASI İLİŞKİLER

a- Parlamantonun İtibarı Korunmalı	15
b- Dokunulmazlıkların Kapsamı Daraltılmalı	16
c- Hükümet Sistemi Tercihi Netleşmeli	16
d- Cumhurbaşkanı Seçimi Sorunu Çözölmeli	16
e- Sivil Otoritenin Üstünlüğü Sağlanmalı	17
f- Yerinden Yönetimlere Ağırlık Verilmeli	17
g- Yargı Tam Bağımsız ve Tarafsız Olmalı	17

4. EKONOMİK HÜKÜMLER

a- Devletin Borçlanması Sınır Getirilmeli	19
b- Merkez Bankası Bağımsız Olmalı	19
c- Vergileme İlkeleri Anayasada Belirtilmeli	20

5. ANAYASANIN HAZIRLANMA SÜRECİ

a- Anayasayı Sivil Güçler Hazırlamalı	21
b- Anayasa Toplumsal Uzlaşmayla Hazırlanmalı	21
c- Anayasa Hazırlığını TBMM Başkanlığı Yürötmeli	22
d- Anayasa Metni Yasa Tekniğine Uygun Yazılmalı	22

SONUÇ	24
-------------	----

ÖNSÖZ

Türkiye’de 2002 yılından itibaren yakalanan güçlü siyaset ortamında ekonomide gelişme ve istikrar sağlanırken, yönetim alanında yapılan reformlarla, devlet ile toplum arasında daha etkin bir yönetişimi hayata geçirmenin önü açılmıştır.

Ancak, anayasa ve yönetim konusundaki düzenlemelerde, insan hak ve özgürlüklerindeki iyileştirmeler, dışarıdan empoze ediliyormuş gibi bir izlenim vermektedir. Oysa şeffaf, âdil ve rekabetçi bir ekonomik düzen oluşturmak için de gerekli olan bu düzenlemelerin hepsi halkımızın en doğal hakkıdır.

60. Hükümet reformlara ciddiyetle devam etmeli, Türkiye’nin insan hakları, yargı, güvenlik, hukuk devleti, yüksek öğrenim konularında toplumsal krize sebep olan sorunlarını çözecek köklü bir anayasa reformu yapılmalıdır.

Olağanüstü bir dönemde yapılan 1982 Anayasası, toplumsal barışın sağlanmasında ve sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Kişilere karşı devleti koruyan bir anlayışın ürünü olan 1982 anayasası, mutlaka değişmeli ve insan haklarına dayalı, sivil ve demokratik yeni bir anayasa yapılmalıdır.

1970’li yıllarda ülkemizde yaşanan siyasî ve toplumsal sorunlara bir tepki niteliğinde hazırlanan 1982 Anayasası, yürürlüğe girdiği ilk günden itibaren sıkça tartışılmış ve bugüne kadar 83 maddesinde köklü değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklere rağmen, iç bütünlüğü bozulan mevcut Anayasa hızla gelişen ve demokratikleşen ülkemizin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmıştır. Toplumun tüm kesimlerini kucaklayan, sivil ve demokratik bir Anayasanın hazırlanması konusunda toplumda görüş birliği oluşmuş, siyasî partiler ve sivil toplum kuruluşları değişik Anayasa tasarıları hazırlamışlardır.

MÜSIAD her şeyden önce üyelerinin ve ülkemizin ekonomik sorunlarıyla ilgilenen bir sivil toplum kuruluşudur. Ne var ki, ekonomik alandaki sorunlarımızın temelinde de büyük ölçüde, toplumun gelişmesinin önünü tıkayan yasakçı düzenlemeler ve büyük ölçüde bu anayasaya dayanan bürokratik yönetim anlayışı yer almaktadır.

Ülkemizin ekonomik, sosyal ve siyasî sorunlarıyla yakından ilgilenen bir sivil toplum kuruluşu olarak MÜSİAD da, Nisan 2000’de hazırlayıp kamuoyuna sunduğu “Anayasa Reformu ve Yönetimin Demokratikleşmesi Raporu”na ilaveten, bugünkü tartışma zeminine bir katkı olarak, “Yeni ve Sivil Bir Anayasa” için görüş ve önerilerini bir rapor ile kamuoyuna açıklama kararı almıştır. Rapor taslağı Yüksek İstişare Heyeti toplantısında tüm yönleri ile tartışılmış ve mevcut Anayasaya göre daha fazla katılımcı, çoğulcu, demokratik, toplumsal dengeleri gözeten, temel hak ve özgürlükleri tam olarak teminat altına alan, sivil ve yeni bir Anayasanın hazırlanmasına her türlü desteğin sağlanması kararı alınmıştır.

“Yeni Bir Anayasa İçin Görüş ve Öneriler” raporu, Doç. Dr. Şükrü Karatepe tarafından hazırlanmış, MÜSİAD Yüksek İstişare Kurulu ile Araştırmalar ve Yayın Komisyonunda tartışılarak son şeklini almıştır. Raporun hazırlanmasında emeği geçen herkese çok teşekkür ederim.

MÜSİAD’ın, geleneksel sorumluluk duygusunun ifadesi olarak hazırladığı bu raporun, ülkemiz, milletimiz ve üyelerimiz için hayırlı olmasını, yeni anayasayı hazırlayacak teknik ve siyasî kadrolar tarafından Türkiye’de din ve vicdan hürriyetini, teşebbüs hürriyetini, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü tam olarak sağlayacak, sivil ve demokratik yeni bir anayasanın hazırlanmasını diliyoruz.

Dr. Ömer BOLAT
MÜSİAD
Genel Başkanı
Ocak 2008

GİRİŞ

Hukuk devleti anlayışında, devletin temel siyasi ve idari kurumlarının yasayla düzenlenmesi esastır. Yürürlükteki yasaların bağlayıcılık bakımından en üstünde ise anayasa yer almaktadır. Anayasa, devletin siyasî ve idarî organlarının kuruluş ve işleyişi ile, bu organlar karşısında kişilerin sahip olduğu hak ve özgürlükleri güvence altına alan temel yasadır. Anayasanın yürürlüğe girmesiyle devlet yönetimi keyfilikten çıkarak, herkesin uymak zorunda olduğu hukukî bir yapı kazanır.

Anayasalar, otoriter ve baskıcı yöneticilere karşı yürütülen uzun ve çetin mücadelenin eseridir. Bu mücadelenin öncüsü olan düşünürlere göre, **“anayasa, farklı siyasî düşünce, kanaat, inanç, sosyal sınıf ve statüden insanların barış içinde bir arada yaşamasının ortak kurallarını gösteren toplumsal sözleşmedir”**. Toplumsal sözleşme teorisine göre, insanlar hür ve eşit doğar, kimsenin doğuştan kazanılan ve başkalarına karşı üstün olmasını sağlayan bir ayrıcalığı olamaz. Hakların kaynağı ve güvencesi, toplumun tüm kesimlerinin üzerinde ittifak ettiği bir anayasa ve bu anayasaya uygun olarak yapılan yasalardır. **Toplumsal sözleşme niteliği taşıyan bir anayasaya ve bu anayasaya uygun olarak iktidara gelenlerin kararlarına uymak, sözleşmeye taraf olmanın gereği olarak herkes için zorunludur.**

Devlet yönetimini hukukî bir düzene bağlayan anayasalar, aynı zamanda siyasî yönü de olan yasalardır. Anayasayı yapan kurucu iktidarın, kendi düşünce, inanç ve ideolojisini, hazırlanan metne yansıtması hâlinde, anayasanın siyasî yönü hukuk yönünün önüne geçmektedir. Siyasi yönü hukuk yönünden ağır basan anayasalar ideolojik niteliklidir. Bir siyasî düşünce ve inanç grubunun kendi iktidarını sürdürme amacıyla hazırladığı ideolojik nitelikli anayasalar, toplumsal barış ve uzlaşmayı sağlayamaz.

Türkiye’de anayasaları, devlet gücünü kullanarak toplumu belli bir ideoloji doğrultusunda kontrol etmeyi amaçlayan bürokrat ve aydınlar yapmıştır. Türk anayasa geleneğinde görülen halka karşı güvensizlik ve toplumu yukarıdan aşağıya doğru kontrol etme anlayışı, 1982 Anayasasında daha da kökleşmiştir. 1982 Anayasasında yasaklayıcı hükümlere daha fazla yer verilerek, demokratik bir hukuk devletinin kurulmasından çok, toplumun bir ideolojinin ilkeleri doğrultusunda devlet organlarına kontrol edilmesi amaçlanmıştır.

Anayasaya toplumu bir resmi ideoloji doğrultusunda kontrol fonksiyonu yüklenince, kamu otoritesi kullanan makamların yetki alanlarını genişleterek, inanç, ahlâk, aile, giyim-kuşam ve ekonomi gibi sivil ilişkilere müdahale etmesi kaçınılmaz olmuştur.

Bir askeri darbe sonrasında olağanüstü şartlarında hazırlanan 1982 Anayasası, olağan siyasî sürece geçildiği ilk günlerden itibaren tartışılmış ve bir toplumsal sözleşme niteliği taşımadığı üzerinde görüş birliği oluşmuştur. Nitekim daha 1990'lı yıllardan itibaren değişiklikler gündeme gelmiş; ANAP iktidarı döneminde 4 madde, DYP-SHP koalisyonunda 16 madde, ANASOL-D ve ANASOL-M üçlü koalisyon hükümetleri döneminde 38 madde, AK parti iktidarında ise 25 madde olmak üzere, toplam 83 maddesi değişmiştir. 177 maddeden oluşan 1982 Anayasasının değişmeyen 94 maddesi kalmış ve bir hukuk metni olarak bütünlüğü bozulmuştur.

Yarıya yakın maddesi değişmesine rağmen, 1982 Anayasası üzerindeki tartışmalar ve uygulanmasından doğan sorunlar sona ermemiştir. Çünkü Türkiye, mevcut anayasanın taşıyamayacağı ölçüde demokratikleşmiş ve bu yönde geri dönülmez ciddi adımlar atılmıştır. Türkiye'nin iç gelişmeleri ve uluslararası kuruluşlarla ilişkileri, toplumun tüm kesimlerini kucaklayan sivil bir anayasanın hazırlanmasını zorunlu hâle getirmiştir.

Son yıllarda Türkiye'nin anayasa sorunları çok yoğun olarak tartışılmış ve tüm kesimlerin üzerinde ittifak edeceği sivil bir anayasa hazırlamanın altyapısı oluşmuştur. Barolar Birliği, TOBB, MÜSİAD ve TÜSİAD başta olmak üzere, pek çok sivil toplum kuruluşu ve siyasî partiler çeşitli anayasa tasarımları hazırlamışlardır. 1982 Anayasasına göre daha fazla çoğulcu, katılımcı, toplumsal dengeleri gözeten, temel hak ve özgürlüklerin güvencesini tam olarak sağlayan, yasaksız ve hukukun üstünlüğüne dayanan, sivil ve yeni bir anayasa hazırlanması konusunda toplumun tüm kesimleri arasında mutabakat oluşmuştur.

Hazırlanacak yeni anayasada, kişi hak ve hürriyetleri ile devlet otoritesi, yönetenler ile yöneticiler, sivil toplum ile siyasal sistem, iktidar ile muhalefet, merkezî idare ile mahallî idareler, işveren ile işçi arasında karşılıklı uzlaşma ve dengeye dayanan bir ilişki kurulmalıdır. Bu dengenin kurulabilmesi için, güçsüz olan tarafın, güçlü tarafa karşı belli ölçülerde korunması ve kamu otoritesince desteklenmesi kaçınılmazdır. Devlet, merkezî idare, yönetenler, siyasî sistem, iktidar ve işverenler, toplumun güçlü kesimlerini oluşturmaktadır. Anayasada toplumsal dengeyi sağlayabilme için, devlet karşısında kişiyi, yöneten karşısında yönetileni, siyasal sistem ve resmî güçler karşısında sivil toplumu, siyasî iktidar karşısında muhalefeti, merkezî idare karşısında mahallî idareleri, işverenler karşısında işçileri koruyucu hükümlere yer verilmelidir.

Toplumumuzdaki tüm kesimlerin katılımı ve TBMM'de temsil edilen siyasî partilerin uzlaşmasıyla hazırlanacak, Türkiye'nin ilk sivil anayasasında, MÜSİAD olarak dikkate alınmasını uygun bulduğumuz öneri ve görüşlerimizi şu beş temel başlık altında kamuoyuyla paylaşmayı uygun buluyoruz:

- Siyasî rejimin nitelikleri
- Temel hak ve özgürlükler
- Kuvvetler arası ilişkiler
- Ekonomik hükümler
- Anayasanın hazırlanma süreci.

1. SİYASÎ REJİMİN NİTELİKLERİ

Türkiye'nin siyasî rejimi, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren yapılan düzenlemelerle gelişmiş ve toplumun tüm kesimlerince benimsenen temel ilkeler, anayasaların değişmez hükümleri arasında yer almıştır. 1982 Anayasasının 2. maddesine göre, **“Türkiye Cumhuriyeti ... demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devletidir.”**

Yapılacak yeni anayasada, devletin **“demokratik, lâik ve sosyal hukuk devleti”** niteliğini aynen koruyacağını kabul ettiğimiz için, raporumuzda bu konular tartışılmamıştır. Siyasî rejimin diğer niteliklerine ilişkin olarak ise, geniş bir anayasa kültürü ve çok sayıda anayasa yapma tecrübesi olan Türkiye, mevcut birikimiyle, hukukun üstünlüğünü, çoğulculuğu, katılımcılığı esas alan, ideolojik baskısı olmayan ve devlet karşısında ferdi öne çıkaran bir anayasa yapmalıdır.

a) Anayasa Hukukun Üstünlüğüne Dayanmalı

Hukuk devleti sadece hukuk kuralı koyan bir güç değil, koymuş olduğu hukuka kendisi de uyan bir siyasî örgütlenmedir. Kendisi hukuka uymayan devletin, vatandaşlardan yasalara saygılı davranmalarını istemeye hakkı yoktur. Hukuk devletinde kamu adına yetki kullanan tüm makamların görev ve yetkilerinin neler olduğu ve bu yetkilerin nasıl kullanılacağı kanunla belirlenir. Devlet adına görev yapan tüm kurum ve kuruluşların, her türlü eylem ve işlemleri, yürürlükteki hukuk sistemine uygun olmak zorundadır.

Yeni anayasada, devletin üst düzey siyasî ve idarî organlarının görev ve yetkileri tartışmaya fırsat vermeyecek şekilde açıkça belirtilmelidir. Bağlı bulunduğu hukuka uymayan yöneticilere karşı kişilerin yargı yoluna başvuru hakkı olmalıdır. Hukukun üstünlüğünün uygulamadaki güvencesi bağımsız mahkemelerdir. **Bu münasebetle, anayasada yargı organlarının yürütme ve yasama karşısında bağımsızlığı tam olarak sağlanmalıdır. Başta Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu olmak üzere, yargı organlarının kuruluş ve işleyişi ile yargıların atama ve terfilerinde yargıç bağımsızlığını zedeleyici düzenlemelerden sakınılmalıdır.**

b) Anayasa Çoğulcu Bir Siyasî Rejim Öngörmeli

Demokratik rejimlerde, farklı siyasî düşüncesi ve programı olan gruplar iktidara gelebilmek için yasaların güvenceye aldığı hür bir ortamda görüşlerini halka açıklayarak yarışır. Çoğulculuk, toplumda mevcut olan tüm fikirlerin ve ideolojilerin serbestçe açıklanmasını ve belli bir güce erişince siyasî iktidar için mücadele verebilmelerini gerektirir.

Anayasalarımızın hepsinde, siyasî iktidarı ve anayasa yapma tekeli elinde tutan bürokratik anlayış, kendisine karşı olan düşünce ve ideolojilerin açıklanmasını ve iktidar olabilmek için serbestçe yarışmasını yasaklamıştır.

Osmanlı'nın etnik mirasını bünyesinde toplayan Türk toplumunda farklı din, mezhep ve soy gruplarından her birinin kendi alt kültürleri ve kimlik oluşturma mekanizmaları vardır. "Türk toplumunun her bakımdan türdeş" olduğunu kabul eden resmi anlayışın, ülkenin birlik ve bütünlüğünü koruma adına bu grupları yok sayması, geleneksel kılık-kıyafet ve sembollerini, dillerini ve dinî törenlerini yasaklaması çoğulculuk ilkesiyle bağdaşmaz. Ayrıca bugüne kadarki yasakların pratik yararı görülmemiş, grupların kendilerini yeni sembollerle ifade etmelerine engel olunamamıştır.

Yeni anayasa, terör ve şiddete karşı olan tüm siyasî düşünce ve eğilimlerin açıklanmasına, dernek, kulüp, vakıf ve sendika adı altında örgütlenmesine, partiler kurarak ülke yönetimi için serbestçe yarışmasına izin vermelidir. Siyasî ideolojiler arasında bir ayırım yapılmamalıdır.

c) Anayasada Devletin Resmî İdeolojisi Olmamalı

Çoğulculuk ilkesinin en büyük engeli, anayasada devlet için tekçi-resmi bir ideolojinin öngörülmesidir. Anayasalarımızda, devlet için önceden tanımlanan resmi bir ideoloji öngörülmüş, 1982 Anayasası bu anlayışı daha da ileriye taşımıştır. Anayasalarda, tanımlanan resmi ideolojiye aykırı düşünce ve görüşlerin açıklanmasına, örgütlenerek siyaset yapmasına izin verilmemiştir. Sıkça yaşanan ara dönemlerde resmi ideolojiye ters düşen düşünce ve hareketler bastırılmış, dernekler ve partiler kapatılarak yapay bir uzlaşma sağlanmıştır.

Yeni anayasa devlet için resmi bir ideoloji tarif etmemeli, tüm düşüncelerin eşit şartlarda yarışarak siyaset yapmasına izin vermelidir. Zaten dünya üzerindeki ideolojik blokların yıkılmasının etkisiyle, toplumumuzdaki ideolojik kutuplaşmalar da zayıflamıştır.

Anayasanın resmî ideolojiden arındırılması, ideolojik çatışmaları azaltarak, siyasî kültürümüzün demokratikleşmesini hızlandıracaktır. Demokratik bir siyasî rejimin kurulabilmesi için anayasanın, toplumun farklı kesimleri arasında diyalogu koruyan, insanları düşünce ve inançlarına göre ayırarak, farklı muameleye tabi tutmayan, siyasî görüşler arasında ayırım yapmayan demokratik nitelikli olması gerekir.

d) Anayasa Katılımcı Bir Siyasî Rejim Öngörmeli

Siyasî katılımcılık, sadece merkezî iktidarın değil, her aşamadaki yönetim biriminde karar organlarının seçimle oluşmasını gerektirir. **Devletin yönetim kademelerinde özerk kurul hâlinde çalışan organların seçimle oluşması yoluna gidilmelidir.** Uygulamada sürekli daralan siyaset alanı genişletilmeli, sendikalar, dernekler, öğrenciler ve öğretim üyeleri siyaset yapabilmelidir. Memurlara, en azından belediye meclislerine ve il genel meclislerine seçilme hakkı verilmelidir. Üniversiteler kendi yönetim organlarını kendileri seçebilmelidir.

Yeni anayasada Yüksek Öğretim Kurulu'nun yapısı demokratikleşmeli ve görevi üniversiteler arasında koordinasyonu sağlamakla sınırlanmalıdır. Bölüm başkanlarını, dekanları ve rektörleri eğitim üyeleri seçmelidir.

Demokrasinin vazgeçilmez kurumlarından olan siyasî partilerin iç yapılarının demokratikleşmesi ve karar alma süreçlerine tabanın katılımının sağlanabilmesi için, çokça şikayet edilen üst yönetimin mutlak hakimiyetini engelleyecek bir düzenleme getirilmelidir.

2. TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER

Anayasacılık hareketlerinin özünde, kişi hak ve hürriyetlerinin siyasî iktidara karşı korunması yatar. Hürriyetler içinde en fazla korunması gereken ise düşünce, inanç ve teşebbüs hürriyetidir. Temel hakların kullanılmasına belli sınırların getirilmesi, kamu otoritesinin etkin kılınması ve toplum düzeninin sağlanabilmesi için zorunludur. Bu sınırlama ise ancak yasayla yapılabilir. Hak ve özgürlüklerin kanunla sınırlanabileceği hükmü anayasada özenle korunmalı, sınırlama durumunda hakların özüne dokunulmayacağı hükmü getirilmelidir.

Temel hak ve hürriyetlerin genel sınırlama sebeplerinden olan "geçici nedenlerle kullanmanın durdurulması" ve "hakların kötüye kullanılmaması" yeni anayasada bir tek maddede düzenlenmelidir. Ayrıca her bir hak ve hürriyetin özel sınırlama sebepleri, o hakkın nitelikleri dikkate alınarak, ilgili maddelerde belirtilmelidir.

a) Anayasa Kişiyi Devlete Karşı Korumalı

Devlet, insan onurunun dokunulmazlığını kabul etmelidir. Kişi hak ve hürriyetlerini sınırlayan ekonomik, sosyal ve siyasî engellerin kaldırılması, insanın maddî ve manevî gelişmesini sağlayacak altyapının hazırlanması devletin görevleri arasında sayılmalıdır. **İnsanlar için doğru olan her şeyi kendisinin düşünebileceğini sanan, kişinin özel hayatını ve mahrem dünyasını denetleyerek, toplumsal bütünleşmeyi sağlayacağına inan devlet anlayışı değişmelidir.**

İnsanlar, sivil-sosyal hayatlarıyla ilgili olarak neyi nasıl yapacaklarına, neyi öğreneceklerine, hangi günde neşelenip hangi günde yas tutacaklarına, nasıl giyineceklerine, nasıl eğlenip, nelere saygı göstereceklerine kendileri karar verebilmelidir. **Bu kapsamda genel ahlâka aykırı olmamak kaydıyla, kamuda kıyafet yaşağını sona erdirecek bir düzenleme yapılmalıdır.**

Devlet, emrindeki ordusu, polisi, bürokratları, adliyesi, hapishaneleri, tankı ve tüfeği ile güçlü bir organizasyondur. Güçsüz olan ise insandır. Anayasa, güçsüz olan kişiyi güçlü olan devlete karşı korumalıdır. Demokratik ülkelerin anayasalarında kişi hürriyetleri ile devlet otoritesi arasında denge kurulmuştur. 1982 Anayasasında ise kişi hak ve özgürlükleri sınırlandırılarak, devletin kişilere karşı korunması ön plana çıkarılmıştır. **Hazırlanacak yeni anayasada, kişi devlet otoritesine karşı korunmalı, temel haklardan yararlanma bakımından, insanlar arasında, din, dil, soy, düşünce, siyâhi kanaat farkı gözetilmemelidir.**

b) Düşünce Suçu Ayıbı Kalkmalı

İnsanın diğer canlılardan ayrılan en temel özelliği, aklının olması ve düşünebilmesidir. Onun bu özelliği anayasa ile sınırlandırarak, insanlık için üreteceği ortak değerlerin gelişmesine engel olunmamalıdır. İnsanların zihnî faaliyetlerini yasalarla yönlendirmek ve ortaya konulan düşünce ürünlerini yasalarla geçersiz saymak, medeniyetin gelişmesine karşı çıkmaktır. Düşüncelerin yasaklanması yerine, başkalarına zarar veren davranışların yasaklanması daha mantıklıdır. Şiddeti ve suç işlemeyi teşvik etmediği sürece, her türlü aykırı düşünce serbestçe açıklanabilmeli.

Hazırlanacak yeni anayasada, düşüncenin, söz, yazı, resim, film ve diğer teknik araçlar kullanılarak açıklanmasına hiç bir sınırlama getirilmemeli. Düşünceyi açıklama ve yayma usulleriyle ilgili sınırlamalar, gerekiyorsa Ceza Kanunu'nda düzenlenmelidir. Bu da ceza hukukunda suç sayılan, iftira, hakaret, suç işlemeye teşvik ve özel hayatın gizliliğinin korunması gibi başkalarının hak ve hürriyetlerine müdahale niteliğindeki tutum ve davranışlarla sınırlı kalmalıdır.

c) İnanç Hürriyeti Tam Olarak Güvenceye Alınmalı

Din hürriyeti, insanların, devletin ve diğer kişilerin baskı ve zorlamalarına maruz kalmaksızın, diledikleri bir dine inanmaları ve yerleşik usûl ve dille o dinin ibadetlerini yapabilmeleridir. **Din ve ibadet hürriyeti, inançları serbestçe öğrenme, öğretme, başkalarına anlatma, özel hayatını bu din ve inanca göre düzenleme hakkı verir. Devletin lâik olduğu gerekçesiyle, insanların inanma ve inandığı gibi yaşama hürriyetine sınırlama getirilemez.**

Lâiklik ile din ve vicdan hürriyetinin sınırlandırılması arasında bir bağ kurulamaz. İnanmak ve özel hayatını inandığı gibi yaşamak insanın hakkı olduğu gibi, bunu sağlamak da devletin görevidir.

İnsan haklarına dayanan demokratik bir devletin din ve vicdan hürriyetini güvence altına alması gerekir. Din adına öne sürülen her türlü talebe "irtica" damgası vurulması alışkanlığı terk edilmeli, "gerici" yaftalamasıyla dindarlara baskı yapılmasına cevaz veren anayasa hükümleri kaldırılmalıdır. İnsanların inanma veya inanmama, inanç veya inançsızlıklarını yaşama, açıklama, öğrenme ve öğretme, inançları doğrultusunda örgütlenme hakları anayasada güvence altına alınmalıdır.

1982 Anayasasının 24. maddesine göre, din ve ahlâk eğitimi - öğretimi devletin gözetim ve denetiminde yapılır. **Ülkemizin kültürel zenginliğinin gereği olarak "din kültürü ve ahlâk bilgisi dersinin" okullarda zorunlu olarak öğretilmesi devam etmelidir.**

Zorunlu olan Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi dışındaki din eğitimi ve öğretimi, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlı olmalıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Türkiye'nin her yerinde isteğe bağlı olarak din öğretimi hizmeti vermeli, vatandaşların dinini öğrenme talebi, yaş sınırlaması olmaksızın kabul edilmelidir.

d) Diyanet İşleri Özerk Bir Kuruma Dönüşmeli

Devletin, din eğitimi gözetim ve denetim altında tutması ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi sağlama adına da olsa, bünyesinde Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumu bulundurması ve bu yolla dinî faaliyetleri organize etmesi, denetim ve gözetim altında tutması laiklik ilkesi ile çelişmektedir.

Türkiye'nin özel şartlarının böyle bir kurumun varlığını gerekli kıldığı ve bu kurumun Osmanlı'dan Cumhuriyete devredilen Şer'îye ve Evkaf Vekâleti'nin devamı olduğu düşünülerek, şöyle bir düzenleme yerinde olabilir :

Vakıflar İdaresi tüm maddî varlığı ile beraber genel idareden ayrılarak, Diyanet İşlerine bağlanabilir. Vakıfların gelirleri ile giderlerini karşılayan Diyanet İşleri, başkanını ve diğer organlarını yasaların belirlediği esaslara göre kendi bünyesinden seçebilir. Böylece Diyanet İşleri Başkanlığı, genel idarenin vesayeti altında çalışan, fakat bütçesini kendi öz kaynaklarından sağlayan, organlarını kendi seçen özerk bir kuruma dönüşebilir.

e) Sosyal ve Kültürel Haklar

Anayasaların sosyal ve kültürel haklarla ilgili hükümleri, genellikle devlete maddî yükümlülük getiren düzenlemelerdir. Devletin mali imkânları ölçüsünde karşılayabileceği bu yükümlülüklerin birer tavsiye niteliğinde kalmaması için, gerçekçi bir ayrımla seçilerek düzenlenmesi gerekir.

1982 Anayasasının 3. Bölümünde “ekonomik haklar” ile birlikte düzenlenen “sosyal ve kültürel haklar” yeni anayasada ayrı bir bölümde yer almalıdır. Bu haklardan özellikle “sağlık”, “çevre” ve “eğitim” hakları düzenlenirken, aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir:

Mevcut anayasanın 56. maddesinde “Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması” başlığı altında birlikte düzenlenen sağlık ve çevre haklarının, her ikisinin de insanlığın geleceği bakımından giderek daha önemli hâle gelmesi münasebetiyle, ayrı ayrı maddelerle düzenlenmesi daha uygun olur.

İnsanın beden ve ruh sağlığının korunması devletin görevleri arasında sayılmalı; sağlık hizmetlerinin, kamu ve özel kesimdeki sağlık kurumlarınca devletin denetiminde yerine getirileceği hükme bağlanmalıdır.

Çevrenin korunması, geliştirilmesi ve bozulmasının engellenmesi, devletin görevleri arasında sayılmalı; herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olmalıdır.

Türk anayasalarının eğitim ve öğretimle ilgili hükümleri, yasa tekniğine en az uyularak, yazılan ve ideolojik niteliği ağır basan maddeleridir. Yeni anayasa hazırlanırken her şeyden önce, 1982 Anayasasının 42. maddesindeki benzer siyasî ve ideolojik nitelikteki sınırlamalara yer verilmemelidir. İlk ve orta öğretimin devlete ait eğitim kurumlarında ücretsiz olduğu, yüksek öğretim kurumlarına girişte fırsat eşitliği sağlanacağı ve öğrenim hakkına hiçbir şekilde engel olunamayacağı anayasal güvenceye alınmalıdır.

3. KUVVETLER ARASI İLİŞKİLER

Devletin siyasî ve idarî yapısının oluşturulmasında tercih edilen hükümet sisteminin niteliğini büyük ölçüde kuvvetler arasındaki ilişki belirler. Bu nedenle yeni anayasada kuvvetler arasında rejimin tarifini kolaylaştıran bir ilişkiler sistemi benimsenmelidir. Devletin üst düzey siyasî ve idarî makamlarının, seçilmesi, atanması, hakları, görevleri, yetkileri tartışmaya fırsat vermeyecek biçimde açık ve kesin hükümlerle düzenlenmelidir.

a) Parlamentonun İtibarı Korunmalı

Siyasî iktidarın seçimle belirlendiği demokratik rejimlerde, devletin en temel kurumu parlamentodur. Parlamento bir siyasî kurum olarak güçlendikçe, kişiye bağlı egemenlik anlayışından kurumsal egemenlik anlayışına geçilmiştir. Başta düşünce, inanç ve teşebbüs hürriyeti olmak üzere, klasik hak ve özgürlüklerin yasal güvenceye alınmasında parlamento en etkili rolü oynamıştır.

Parlamentonun tarihî rolünü sürdürebilmesi için, her şeyden önce, önerilen düşünceler ve ülkenin sorunları hiçbir sınırlamanın olmadığı bir ortamda özgürce tartışılabilir. Bu nedenle, parlamenterlerin kürsü dokunulmazlığına müdahâle edilmemelidir.

Anayasada parlamentoya verilen yasama fonksiyonunun parlamento dışı organlarca baskı altında tutulmasına ve başka isimler ve güçler adına kullanılmasına izin verilmemelidir. İdarenin düzenleyici işlemlerinden olan tüzük, yönetmelik, tebliğ ve genelgelerin kanunlar yerine geçmesi engellenmelidir. **Yüksek mahkemelerin, kanunları veya kanun hükmünde kararname iptal eden kararlarının, yeni uygulamalara yol açacak hükümler ihdas edecek biçimde değerlendirilmesi engellenmelidir.**

b) Dokunulmazlıkların Kapsamı Daraltılmalı

Milletvekilliği göreviyle ilgili olmayan ceza soruşturmalarının ertelenmesine yönelik olan mevcut dokunulmazlık sistemi, bir yandan maddî gerçeklik açıklığa kavuşana kadar milletvekillerinin töhmet altında kalmasına sebep olurken, bir yandan da halkın milletvekillerine ve parlamentoya olan güvenini sarsmaktadır. **Bu sebeple, yeni anayasada milletvekillerinin dokunulmazlığı meclis çalışmalarıyla sınırlanmalı, milletvekilleri işledikleri âdi suçlardan dolayı normal vatandaş gibi yargılanabilmelidir. Milletvekillerinin, meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden ve öne sürdükleri düşüncelerden dolayı ise hiçbir sorumlulukları olmamalıdır.**

Kamuoyunda en fazla milletvekilinin dokunulmazlığı tartışılmasına rağmen, dokunulmazlık Türk siyasi – idari sisteminde çok yaygın bir uygulamadır. Milletvekilliği belli bir süreye bağlı olduğu için, yeniden seçilemeyen milletvekillerinin yargılanmasının yolu açılmaktadır. Dokunulmazlığı olan bürokratlar için ise yargı yolu, memuriyet görevleri sona erse de açılmamaktadır.

Yeni anayasada siyasî ve idari sistemindeki dokunulmazlık sorunu siyasetçi ve bürokratlar için birlikte ele alınmalı ve yüksek bürokratların daha kolay yargılanmasının yolu açılmalıdır.

c) Hükümet Sistemi Tercihi Netleşmeli

Türkiye’de temsili sisteme geçildiği günden bu yana, siyasî rejim sürekli olarak parlamenter sisteme doğru bir gelişme göstermiştir. Rejim buhranları, parlamenter sistemin yetersizliğinden değil, aksine sistemin dışına çıkılmasından ve yasakçı anayasal sistemin değişen ekonomik ve sosyal şartların getirdiği yükü taşıyamamasından kaynaklanmıştır.

Türkiye’de siyasî partiler parlamentoda çoğunluğu ele geçirerek hükümet olabilmek için yarışır. Demokratikleşme sürecinin henüz başında olan ülkemizde, başkanlık sistemi parlamentoyu siyasî yarışta ikinci plana iteceği gibi, mevcut idarî yapı, başkanlık sisteminin yükünü taşımaya uygun değildir. **Bu münasebetle, yeni anayasada hükümet sistemi tercihi netleşmeli ve parlamenter sistem korunmalıdır. Yasama işlemlerinin pratikleşmesi bakımından yine tek meclisli bir parlamento benimsenmeli, parlamentodaki çoğunluğa dayanacak olan hükümet, yürütme yetkisinin sahibi ve sorumlusu olmalıdır.**

d) Cumhurbaşkanı Seçimi Sorunu Çözülmesi

Klasik parlamenter sistemde, cumhurbaşkanı parlamento tarafından seçilir, sembolik devlet yetkilerini kullanır ve sorumluluğu yoktur. 1982 Anayasası, parlamento tarafından seçilen cumhurbaşkanına geniş yürütme yetkileri vererek, klasik parlamenter sistemin dışına çıkmıştır. Bazı dönemlerde cumhurbaşkanının, kendi başına hükümet işleri yaptığından ve bakanlar kurulunu güç duruma düşürdüğünden şikâyet edilmiştir. Bu durum sadece cumhurbaşkanlığı makamında oturan kişinin tutumundan değil, aynı zamanda anayasanın ona tanıdığı güçlü yetkilerden kaynaklanmaktadır.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini sağlayan 2007 referandum değişikliğinden önceki statüsü korunduğu sürece, bu makama, tarafsızlığına kimsenin itiraz etmeyeceği, kararlarında son derece temkinli biri de gelse, yetkilerini tam olarak kullanması halinde, hükümet ve parlamento ile çatışması kaçınılmazdır. Ancak yeni anayasa yapılmasa bile, mevcut düzenlemeye göre cumhurbaşkanını artık halk seçeceği için, yukarıda sözü edilen sakınca ortadan kalkmıştır.

Devletin ve milletin başı olan cumhurbaşkanlığı makamının, politik tartışmalarla yıpranmaması, hizmetlerin daha verimli ve tarafsız şekilde yürütülebilmesi için, yeni anayasada **Cumhurbaşkanı yine halk tarafından seçilmeli, fakat atama yetkilerinin bir kısmı hükümete devredilmelidir. Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçilmesinde, parlamentonun da yetkisi olmalı ve cumhurbaşkanı tek seçici olmaktan çıkarılmalıdır.**

e) Sivil Otoritenin Üstünlüğü Sağlanmalı

1961 ve 1982 Anayasalarında askerlerin siyasete müdahalesini düzenli hâle getiren kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlardan en önemlisi Millî Güvenlik Kuruludur. Yeni Anayasada **Millî Güvenlik Kurulu kaldırılmalıdır. Bunun yerine ülke savunmasında koordinasyonu sağlamak üzere hükümetin sorumluluğunda bir "Millî Savunma Kurulu" oluşturulabilir. Sivil otoritenin emrinde bir istişare organı olan bu kurula, Genel Kurmay Başkanı, Emniyet Genel Müdürü ve gerekli görüldüğünde kuvvet komutanları davet edilerek görüşleri alınmalıdır.**

Sıkıyönetim uygulamaları, bir yandan askere sivil yönetime müdahale imkânı verirken, bir yandan da ordunun yıpranmasına ve halk nazarında itibar kaybına neden olmaktadır. **Yeni anayasada sıkıyönetime hiç yer verilmemeli, bunun yerine "olağanüstü hâl" uygulamasının teknik esasları ihtiyacı karşılayacak biçimde düzeltilmelidir. Olağanüstü yönetim yetkilerini tamamen sivil makamlar kullanmalı, bu makamlar gerektiğinde geçici olarak askerlerden yardım isteyebilmelidir. Olağanüstü hâl yönetiminin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açık olmalıdır.**

f) Yerinden Yönetime Ağırlık Verilmeli

Batı hukukunun iki kanadından birini temsil eden Anglo-Sakson hukuk kültüründe yerel nitelikli toplumsal gruplar güçlü ve dirençli olduğundan, siyasi iktidar ve devlet otoritesi parçalanmış, yazılı bir anayasa yerine, boşlukların parlamento tarafından doldurulduğu daha esnek ve çoğulcu bir sistem ortaya çıkmıştır. Diğer kanadı oluşturan Fransa'da ise devlet, toplum üzerindeki etkisini sürekli genişleterek güçlü bir merkezi idare mekanizması kurmuştur. Devletin yoğun bir şekilde kurumlaştığı ve milletten farklı, hatta onu kuran ve biçimlendiren üstün bir nitelik kazandığı Fransız hukuk kültüründe anayasa, her şeyden önce devletin hukukudur.

Fransız geleneği başlangıçtan bu yana Türk anayasa hareketlerini etkilemiş, her konuda öne çıkan devlet, mahallî hizmetlerin karşılanmasında da kendisini göstermiştir. Türkiye'nin merkeziyetçi ve bunun sonucu olan bürokratik yönetim yapısı, hizmetlerin etkili bir şekilde yürütülmesini engellemektedir.

Yeni anayasada, yerel yönetimler güçlendirilmeli, merkezî idare tarafından yürütülen mahallî hizmetlerden bir kısmının yerinden karşılanması sağlanmalıdır. İlin ihtiyacı olan kamusal hizmetlerin il özel idaresi ve belediye tarafından daha kaliteli ve verimli şekilde karşılanabilmesi için, mahallî meclislere yerel düzeyde vergi oranlarını belirleme yetkisi verilmelidir.

g) Yargı Tam Bağımsız ve Tarafsız Olmalı

Yargı hizmetleri, devletin başta gelen görevlerindendir. Kamu hizmetlerinden hiçbirisi yeterli olmasa bile, adalet mekanizmasının iyi çalışması gerekir. Yargı, başka meşru yollardan çözümlenemeyen problemler için son başvuru makamıdır. Türkiye'de yargı hizmetleri aksadığı için, yargı dışı yollardan hak aranması yaygınlaşmıştır. Adalet hizmetlerine yardımcı olan bazı görevliler, rüşvet, yolsuzluk, işkence ve kayırma gibi zanlar altındadır. Yüksek mahkemeler ise bazen ideolojik gerekçelere dayanarak, politik eğilimli kararlar verebilmektedir.

Yargıdaki bu sorunların tümünün anayasayla çözülmesi mümkün değildir. Ancak yüksek mahkemelerin kuruluşu ve yargı öncesi tedbir işlemlerinin yürütülmesinde, vatandaşların temel haklarının korunması yolunda düzenlemeler yapılabilir.

Yeni anayasada, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde, parlamentonun da yetkisi olmalı ve cumhurbaşkanı tek seçici olmaktan çıkarılmalıdır.

Askerî mahkemelerin yetkileri daraltılmalı, görevleri tamamen ihtisas alanlarıyla ilgili dâvâlarla sınırlandırılmalı, sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmasına son verilmelidir.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Askerî Yargıtay kaldırılmalıdır. Alt derece Askerî Mahkemelerce verilen kararlar, Yargıtay ve Danıştay`da bu işlere bakmak üzere kurulacak dairelerde temyiz edilmelidir.

Siyasetçilerin, görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlar hakkında yürütülen bir ceza yargılaması olan Yüce Divan görevi, Anayasa Mahkemesi`nden alınarak, Yargıtay Ceza Dairelerine verilmelidir.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûra kararları yargı denetimine tâbi olmalıdır.

Bunun gibi, olağanüstü dönemlerde Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler ile Anayasanın geçici 15. maddesinde belirtilen ve 12 Eylül 1980 döneminin idarî işlemlerinin de yargı denetimi dışında tutulması, hukuk devleti ilkesine aykırıdır. **Anayasa`nın geçici 15. maddesi kaldırılmalı ve o dönemde yapılan düzenlemelere ve idarî işlemlere karşı yargı yoluna gidilmesine imkân sağlanmalıdır.**

4. EKONOMİK HÜKÜMLER

Ekonomik konuların ayrıntılı olarak anayasada yer almasının uygulamada büyük sakıncalar doğuracağı kabul edilmektedir. Bunun yerine Anayasaya genel bir ilke olarak **“Devletin ekonomik görevinin düşük enflasyonda yüksek istihdamı ve ekonomik büyümeyi sağlamak”** olduğu yazılmalıdır. Ayrıca “kamunun borçlanması bir sınır getirilmesi”, “merkez bankasının bağımsız olması” ve “temel vergileme ilkelerinin” anayasal güvenceye bağlanmasını savunan görüşler vardır.

Ekonomik konuları ilgilendiren muhtelif raporlarımızda, Türkiye'nin ekonomik sorunları ayrıntılı olarak ele alındığı için, burada sadece devletin demokratik işleyişini etkileyen ve anayasada yer alması uygun görülen üç konu ele alınacaktır.

a) Devletin Borçlanması Sınır Getirilmeli

Son yirmi yıldır ülkemizin ekonomisinde bir kangren hâlini alan ve reel ekonomiyi gerileterek rant ekonomisini teşvik eden, ülkenin yarınlarını ipotek altına alır tarzda hesapsız iç ve dış borçlanma sorunu ile ilgili olarak, Anayasada sınırlayıcı bir düzenleme getirilmelidir. Böylece siyasî otoritenin, ülke ekonomisini yönetirken ve devleti borçlandırırken, bağlayıcı bir mekanizmayı dikkate alması sağlanabilir. Zaten Türkiye için bağlayıcı olan Maastricht Antlaşmasında bunun için milî gelirin % 60'ı olması şeklinde bir sınır getirilmiştir.

b) Merkez Bankası Bağımsız Olmalı

Merkez bankalarının bağımsızlığı demokratikleşmenin önemli kriterlerinden kabul edilmektedir. Nitekim demokratik batı ülkelerinin merkez bankaları siyasî iktidarların kontrol edemeyeceği bağımsız bir yapıdadır.

Yeni anayasada Merkez Bankasının bağımsızlığı anayasal güvenceye alınmalıdır. Merkez Bankasının aslı görevinin **“ekonomik büyüme ve istihdamı gözönünde bulundurarak, fiyat istikrarını sağlamak”** olduğu belirtilmelidir.

c) Vergileme İlkeleri Anayasada Belirtilmeli

Anayasal gelişmelerin ekonomik özgürlüklerin korunmasına ilişkin olarak getirmiş olduğu en önemli güvence, devletin vergi koyma yetkisinin sınırlanması olmuştur. Bu sebeple Anayasal iktisat konusundaki son çalışmalarda, temel vergileme ilkelerinin anayasada belirtilmesi gerektiği kabul edilmektedir.

Yeni anayasada, vergi oranlarının hangi sınıra kadar artırılabilceği ve hangi konular üzerinden vergi alınabileceği belirtilmeli, **“Vergi, kişinin malî gücüne göre alınır”** hükmü yanında, **“vergi, gelir ve harcamadan alınır”** hükmü de getirilmelidir.

5. ANAYASANIN HAZIRLANMA SÜRECİ

Anayasanın yapılmasında uygulanan yöntem ve hazırlanma sürecinde sağlanan katılım ortaya çıkacak siyasî rejimi yakından etkiler. Anayasanın içeriği kadar, hazırlık yöntem ve süreci de toplumsal mutabakat bakımından önemlidir. Türkiye 1876'dan bu yana kazandığı tecrübeyle, yeni anayasanın hazırlanmasında toplumun tüm kesimlerine açık, demokratik ve çoğulcu bir yöntemi benimsemelidir.

a) Anayasayı Sivil Güçler Hazırlamalı

Türk anayasalarının çoğu, yönetime askerlerin egemen olduğu bir dönemde hazırlanmıştır. Türk anayasacılığının en büyük çelişkisi, anayasa ihlallerinin anayasayı koruma ve rejimi çalıştırma adına yapılmasıdır. Ancak anayasayı ihlal etmek ve rejimi yıkmakla suçlananlar, bugüne kadar, anayasayı değiştirmeye ve sivil bir anayasa hazırlamaya muvaffak olamamışlardır.

Yeni anayasanın toplumsal uzlaşmayı sağlaması ve yeni krizlere kaynaklık etmemesi için, sivil toplumun tüm kesimlerinin katılımı ve parlamentoda temsil edilen siyasî grupların katılımı ile hazırlanması gerekir. Mecliste kabul edilen anayasanın ayrıca halk oyuna sunulması, demokratik meşruiyetini güçlendirecektir.

b) Anayasa Toplumsal Uzlaşmayla Hazırlanmalı

Çoğulcu demokratik toplumlarda anayasa, bir siyasî yapılanma modeli ve güçler dengesini sağlayan bir toplumsal sözleşmedir. Krizler ancak, farklı sosyal grupların üzerinde birleştiği hükümlerden oluşan böyle bir toplumsal sözleşmeyle aşılabılır.

1961 Anayasasının hazırlanmasında Demokrat Parti'yi destekleyen kitleler dışlanmış ve resmî ideolojiyi benimsemeyen hiç bir gruba siyaset yapma izni verilmemiştir. 1982 Anayasasının hazırlanmasında daha da ileri gidilerek, tüm siyasî partiler ve sivil kuruluşlar dışlanarak siyasetin sınırı daha da daraltılmıştır. Dışlanan tüm kesimlerin eleştirisine muhatap olan 1982 Anayasasını, hazırlanmasına katılanlardan bile çok az kesim savunmuştur.

Yeni anayasa toplumun tüm kesimlerinden temsilcilerin katılımıyla hazırlanan bir uzlaşma metni olmalıdır. Anayasa tartışmalarına üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları dahil edilerek, tasarı topluma maledilmelidir.

Düşünce ve kanaat hürriyetinin bulunduğu demokratik bir ülkede, değişik anayasa görüşlerinin olması doğaldır. Toplum ve devlet için en uygunu ve uzun süre yaşama şansı olan metnin bulunması bakımından farklı görüşlerin olması yararlıdır.

Mevcut siyasî grupların ve sivil güçlerin üzerinde görüş birliği sağladıkları bir uzlaşma metni hazırlanabilmesi için; **siyasî partilerin, sendikaların, derneklerin ve bu alanda söz sahibi olmak isteyen siyasî ve sivil güçlerin kendi anayasa tekliflerini, en azından ilkelerini, kamuoyunun tartışmasına açmaları gerekir. Özellikle siyasî partiler, hazırlayacakları anayasa metinlerini önce kendi teşkilâtlarında tartışmalı ve sonra da kamuoyunun değerlendirmesine sunulmalıdır.**

c) Anayasa Hazırlığını TBMM Başkanlığı Yürütmeli

Anayasanın hazırlanması TBMM'nin görevi olmalı ve çalışmaları Meclis Başkanı organize etmelidir. Anayasayı hazırlayacak kurul, parlamentoda temsilci bulunduran partilerin milletvekili sayılarına göre verecekleri üyelerden oluşmalıdır. Partilerin önceden hazırlayarak kamuoyunun tartışmasına sundukları metinler, kurucu mecliste tekrar tartışılmalı ve mümkün olduğunca ittifak sağlanan hükümlerden oluşan yeni bir metin hazırlanmalıdır.

1961 ve 1982 Anayasaları bir uzmanlar meclisine ısmarlanmıştır. Hükümet gibi partiler de kendi tekliflerini uzmanlara hazırlatabilirler, fakat kurucu meclisin uzman hukukçulardan oluşması, sanıldığı gibi olumlu sonuç vermemiştir. Yeni anayasa metnini parlamento üyelerinden oluşacak **Anayasa Hazırlama Komisyonu** hazırlamalı, komisyon gerekli gördüğü konularda uzmanlardan yardım almalıdır.

Anayasa Hazırlama Komisyonunda oluşturulan metin, mevcut anayasanın öngördüğü usullerle, Meclis Genel Kurulunda tartışılarak, kabul edildikten sonra, halkoyuna sunularak yürürlüğe girmelidir.

d) Anayasa Metni Yasa Tekniğine Uygun Yazılmalı

Anayasa metni yaşayan ve genellikle kullanılan sâde bir Türkçe ile kaleme alınmalıdır. Abartılı ifadeler ve süslü cümlelerle yazılması, anayasanın gücünü ve güvenilirliğini artırmaz. Metnin yazılmasında her türlü şiirsellik, yüceltme ve abartılardan kaçınılmalı, mümkün olduğunca açık ve anlaşılır bir üslup kullanılmalıdır.

Birden çok manâya gelebilen kelime ve kavram kargaşası içinde, anayasa anlaşılabilirlikten çok, yorumlanabilir hâle gelmekte ve bu da uygulamayı olumsuz şekilde etkilemektedir. **Dolayısıyla, maddeler keyfî yorumlara imkân vermeyen, anlaşılabilir ve kesin hatları ile belli ifadelerle yazılmalı ve böylece anlama ve algılama karmaşasına son verilmeli.**

Ayrıntılı yazılmış, kazuistik maddeler yerine daha çok ilkelere ağırlık veren **özlü ve kısa bir metin ortaya konulmalıdır**. Ülkenin mevcut sorunlarını anayasa ile çözme ya da topluma anayasa ile biçim ve yön verme yerine, sorunlarını tartışarak çözümleyen ve geleceğini kendisi belirleyen bir toplumsal örgütlenmenin oluşmasına izin verilmelidir.

Siyasî rejimin temelini oluşturan makamların seçilmeleri, nitelikleri, görevleri, yetkileri ve sorumlulukları tartışmaya fırsat vermeyecek biçimde, açık ve ayrıntılı yazılmalıdır.

Anayasada metne dahil olan bir “başlangıç” bölümü olmamalı ya da meşruiyet kaynağının halkın iradesi olduğunu ve hukukun üstünlüğüne dayandığını vurgulayan bir paragraflık kısa başlangıç yazılmalıdır.

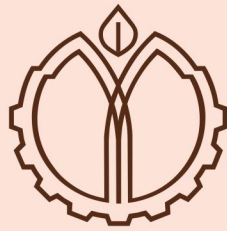
SONUÇ

Siyasetin olağan dönemlerde ve yasal şartlarda yapıldığı demokratik bir ülkede, milletin istekleri devletin genel politikalarına hâkim olur. Toplumun talepleri uzlaşma ile anayasada karşılığını bulur. Türkiye`de ise olağanüstü dönemlerin sürekli hâle gelmesi yüzünden millete hükmeden devlet anlayışından, millete hizmet eden devlet yapısına geçilmesi engellenmiş ve bu sebeple toplumun demokratik talepleri anayasada karşılığını bulamamıştır.

Türkiye bugün parlamentonun öncülüğünde, siyasî partileri ve sivil kurumları ile birlikte olağanüstü dönemleri geride bırakacak, dengeli, katılımcı, barış içinde bir arada yaşama esasına dayalı bir anayasayı hayata geçirmek için elinden geleni yapmalıdır. Bir sivil toplum kuruluşu olan MÜSİAD da, bu alandaki sorumluluğunun bilincinde olarak, Türkiye`nin demokratikleşmesine gerekli desteği sağlamak maksadıyla bu raporu tartışmaya açmaktadır.

Türkiye bin yıllık tarihî birikimini, modernleşme döneminin demokratik tecrübeleri ile birleştirerek, demokratik sivil ve özgürlükçü bir anayasa hazırlayabilir. İnsanımız hangi düşünce ve inançtan olursa olsun, en az diğerleri kadar özgür ve insanca yaşama hakkına sahip olmalıdır.

Düşünce, inanç, sosyal sınıf ve statü farkı gözetmeksizin, gerçek anlamda din ve vicdan hürriyeti, teşebbüs hürriyeti, ifade ve örgütlenme hürriyeti, aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın, tüm vatandaşlarımızın hakkıdır. Milletimize bu hak ve hürriyetlerin sağlanması için yetkilileri etkileyip yönlendirmek ise, sorumluluk şuûruna sahip herkesin görevidir.

MÜSİAD

MÜSTAKİL SANAYİCİ ve İŞADAMLARI DERNEĞİ

Sütlüce Mah. İmrahor Cad. No: 28 Beyoğlu / İSTANBUL
Tel:(90 212) 222 04 06 (Pbx) Fax:(90 212) 210 50 82
e-mail: musiad@musiad.org.tr www.musiad.org.tr

